

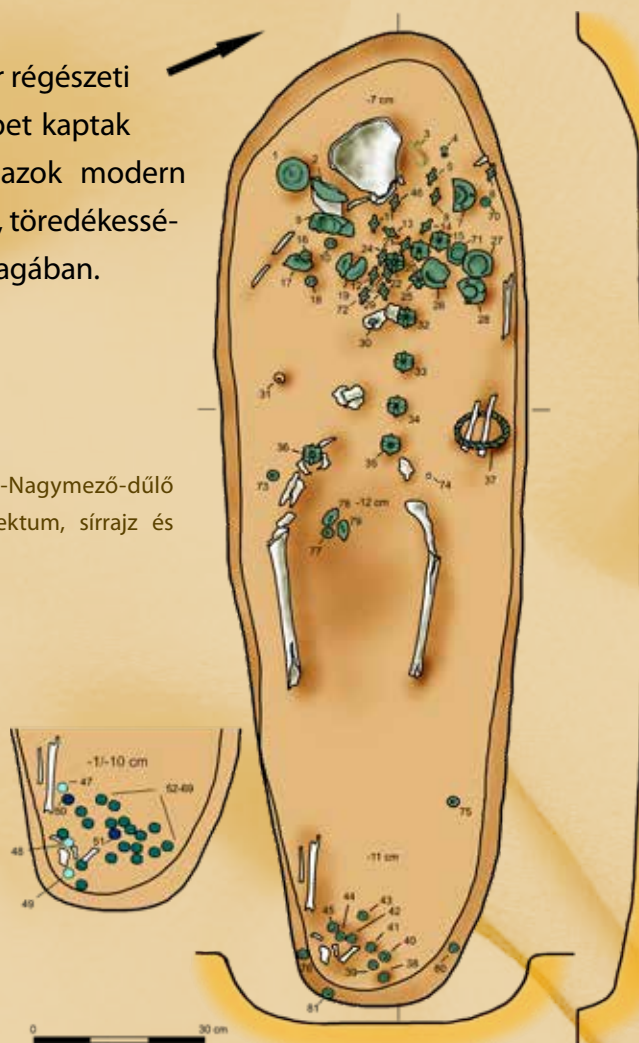
Egy honfoglalás kori előkelő nő ruhatára

ÚJABB ADATOK A 10. SZÁZADI TEXTILLELETEK KUTATÁSÁHOZ

AZ utóbbi évtizedben a honfoglaláskor régészeti kutatásában egyre nagyobb szerepet kaptak a szervesanyag-maradványok és azok modern vizsgálati módszerei. Ez a ritka lelettípus ugyanis, töredékessége ellenére is hatalmas információs bázist rejt magában.

Derecske-Nagymező-dűlő
643. objektum, sírrajz és sírfotó

2016 szeptemberében az M35-ös autópálya Debrecen és Berettyóújfalu közötti szakaszán, Derecske-Nagymező-dűlő lelőhelyen három honfoglalás kori sírt tártak fel. Ezek közül a legjelentősebb, a 643. objektumszámot viselő sírban a korszakra igen jellemző lelettípusok: ezüstalapú ötvözetből készült öntött gömbsorcüngős fülbevaló, aranyozott, kerek és

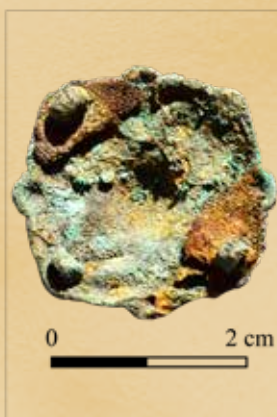
A feltárást a Salisbury Kft. és a Debreceni Déri Múzeum együttműködésében került sor. A textilelemek szakszerű restaurálását pedig Szabó Krisztina (Salisbury Kft.) végezte. A sír anyagának feldolgozásába bekapcsolódott a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Régészettudományi Intézete és a Magyar Nemzeti Múzeum Országos Restaurátor és Restaurátorképző Központja is.

rombusz alakú ruhaveretek, lábbeliveretek, négyzetes övveretek és rézalapú ötvözetből készült sodrott huzalkarperec, valamint fülesgombok kerültek elő.

A sírban talált leletek önmagukban is jelentősek, ám igazi értékük abban áll, hogy a fémleleteken nagy mennyiségű, összesen 16 darab – a temetés alapján 10. századra keltezhe-

Válogatás a sír jellegzetes leleteiből

Négyzetes övveret és rombusz alakú ruhaveret hátoldalán megfigyelt selyemtörédékek

tő – textilanyagot sikerült megmenteni. Ezek között megtalálhatóak mind az állati, mind pedig a növényi eredetű szálasanyagokból készült textíliák. Közülük az előbbi csoportba az ún. vetülékkompozit [a hosszanti fonalából kialakított fonalseregen – alul-felül kereszteződést kialakítva – átfűzött fonalat nevezzük vetüléknek – a szerk.] kötéssel készült selymek maradványait, míg az utóbbiba a vászonmaradványokat sorolhatjuk. A vásznak, a 10. századi sírokban korábban találtak nagy részéhez hasonlóan, valószínűleg lenből készültek.

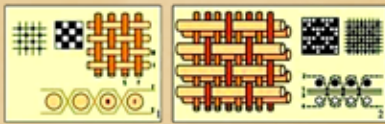
A sír textilleletei főként a felsőtesten előkerült nagy méretű ezüstkorongok által védve maradtak meg. A jó megtartásuk mellett a gyors és szakszerű textilrestaurátori beavatkozásnak köszönhetően többségük a fémleletről leválasztható és megmenthető volt.

A korongok által konzervált selyemmaradványok között a vetülékkompozit kötések mindkét fajtája megtalálható volt, ugyanis a honfoglalás kori sírok selyemmaradványainak a döntő többségét a *samit* (vetülékkompozit sávolykötés) és a kuriózumnak számító *taqueté façonné* adja. Mindkét textiltípusban közös az, hogy az ún. húzószinóros szövésűeken készültek, amely a Kr. u. 3. századtól terjedt el a Római Birodalom területén, majd a későbbi századokban ez lett a bizánci műhelyek alapvető szövéséktípusa is.

A derecskei sírban megfigyelt *taqueté* készítéstechnikai párhuzamai a keleti Mediterráneumból kerültek elő a késő antikvitás korából, de elsősorban gyapjúból készült példányokat ismertünk eddig.

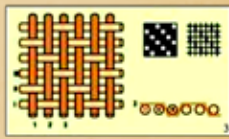
A sávolykötés jellegzetessége, hogy a kötéspontok átlós irányban sorakoznak, és az így kialakuló vonalak párhuzamosan haladnak a szövetben. Aszerint, hogy a szövet színoldalán melyik fonalrendszer érvényesül (a lánc- vagy a vetülékkötéspont van-e felül), lánc-, ill. vetülékoldalú sávolyt különböztetünk meg. Ha a kétféle kötéspont száma megegyezik, egyenlő oldalú sávolykötésről beszélünk. A sávolykötésű szövetek valamivel lazább szerkezetűek, mint a vászonkötésűek, ezért ezt a kötésmódot előszeretettel alkalmazzák ruházati cikkek anyagainál, mert puhább, hajlékonyabb szövetet eredményez.

Egy honfoglalás kori előkelő nő ruhatára

Vászon

Taqueté faconné

2/1 sávoly kötés

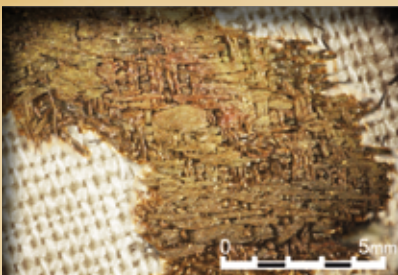

Samit színoldal

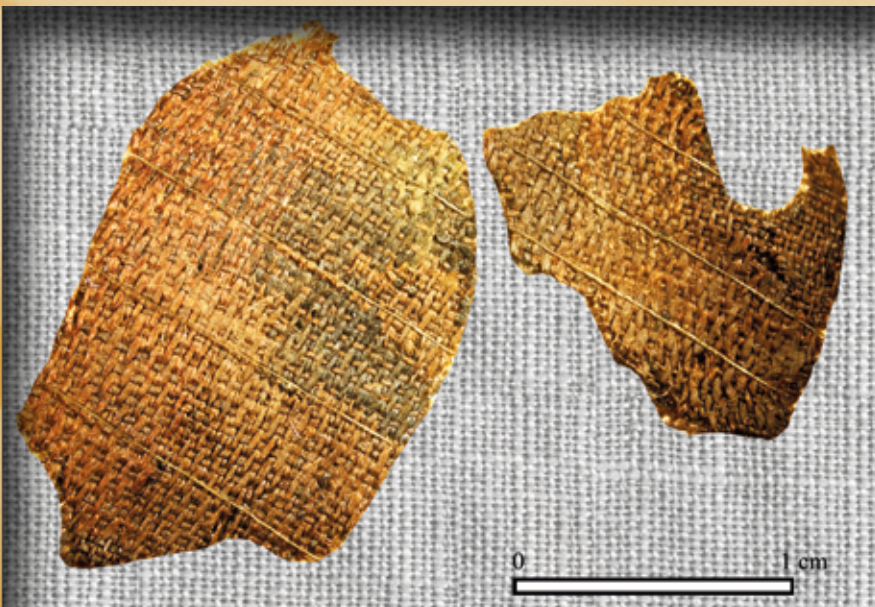

Samit hátoldal

A honfoglalás kori textilelemek
kötéstani összefoglalója

Samit selyem töredéke a derecskei sírból

Mintás és színes taqueté töredéke a derecskei sírból

Az egyik töredéken még a geometrikus apróminta kis részlete is megfigyelhető volt, ami a honfoglalás kori leletanyagban igen ritka, és sikerült két színt is azonosítani, a kéket és a vöröset! A korabeli ábrázolások alapján ezek a színek igen gyakoriak voltak a korszakban, de megfigyelésükre eddig csak nagy ritkán nyílt lehetőség a Kárpát-medencei régészeti leletek között a természetes színezőanyagok lebomlása miatt. A leggyakoribb festékanyagot, a vörös színt, a bizánci textilek esetében a festőbuzér nevű növény gyökeréből állították elő. Jelenléte az így megmaradt textilmaradványokon csak kémiai vizsgálatokkal mutatható ki. (A festőbuzért indigotintartalmú növényekkel is gyakran keverték, így előállíthattak elő pl. ún. hamis bíbort is.)

A sírból előkerültek még további ruhadíszek is, pl. rombusz alakú, valamint kerek ruhaveretek is, amelyek nagy valószínűséggel az alsóruházatot díszítették. Az egyik rombusz alakú veret hátoldalán kis méretű selyemtöredék maradt fenn, amely arra utal, hogy a selyemtextil az alsóruházatnál is szerepet kaphatott. Ez utóbbi esetben elvileg két variációval számolhatunk: vagy csak a ruha széleit szegték selyemmel, vagy a teljes alsóruházat selyemből készült. Mindkettőre ismerünk példát a Kárpát-medence honfoglalás kori leletanyagából, valamint a gyakran analógiaként idézett kelet-európai és Észak-Kaukázus vidéki 8–10. századi emlékegyéből egyaránt.

Ugyanez a kérdés merül fel a felsőruházat esetében is, ahol az ezüstalapú ötvözetből készült korongok hátoldalán eltérő típusú selyemtöredékek kerültek elő, sőt az egyik korong előoldalát vászonmaradvány borította. Ebből arra következtethetünk, hogy a felsőruházat vászonból készült, és csak a széleit borították selyemmel, amelyre a lemezbe ütött varrólyukak segítségével rögzítették a korongokat.

A lábbelik selyemmel történő díszítésének szokása nem volt ismeretlen és előzmények nélküli a honfoglalóknál sem, hiszen az etelközi szállásokkal azonosítható szubbotyici típusú lelőhelyek egyikén, a dmitrievkai 1. kurgán 2. sírjában ezt a lábbelitípust már megfigyelték és részletesen dokumentálták is az ukrán régész-kollégák.

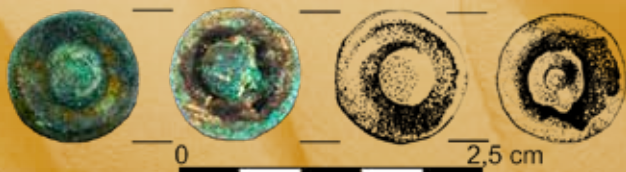
Nagyon fontos információkat hordoz a sírban talált egyik lábbeliveret hátoldalán megmaradt, mindössze néhány milliméter nagyságú textilmaradvány is. Ez ugyanis információt szolgáltat az egykori lábbelik selyemmel való borítására. Selyemmel borított – bár veretek nélküli – lábbeliket ismerünk az egykori Szogdia, illetve a mai Kína területének 8–10. századi régészeti hagyatékából. A Kaukázus térségéből

víszont eddig csak olyan lábbeliket közöltek, amelyeket részben borítottak selyemmel. Nevezetesen a lábbeli peremét vagy felső szarát, a lábfejrészen azonban ilyen nem figyelhető meg.

A derecskei női sír itt bemutatott leletei jól illeszkednek a korszakról származó ismereteink közé, ugyanakkor ma már elmondhatjuk, hogy az értékes selyemtextilek jóval szélesebb körben voltak használatban, mint azt korábban gondoltuk. A kedvelt színes textilek értékmerő szerepe egyébként a bizánci források alapján pontosan kimutatható. A sírunkban feltárt *taqueté façonné* kötéstípusú selyemlelet párhuzamai Iránból ismertek, előfordulásuk a *samit* típushoz képest is jóval ritkább. Gyapjúból ugyan gyakrabban kerültek elő, de ezek is elsősorban a késő antikvitás időszakából és nem a 10. századból származnak. A selyemleletek, közöttük elsősorban a *samit* előfordulása a korszak hagyatékában Európa teljes területén adatolható, azonban a *taqueté* selyem nem ismert sem Nyugat-Európában, sem pedig a híres északi viking leletek között. Ez arra utalhat, hogy a 10. századi magyarság más selyemforrásokkal (is) rendelkezhetett, hiszen jelen ismereteink alapján ezt nem hozhatták

pl. a nyugat-európai kalandozó hadjáratokból. Az új adatok további hasonlóságokat mutattak a Kaukázus északi előteréből közismert 8–10. századi textilleletekkel, így – bár továbbra is fenntartásokkal, de – megalapozottabban használjuk ezen leletkört az erősen töredékes honfoglalás kori szervesanyagleletek analógiáiként, illetve a viseleti rekonstrukciókban.

A különböző selymek nemcsak a 10. században, de azt megelőző időszakokban is jelentős értéket képviseltek. A XI. században élt Leo Marscianus adatai szerint egy selyem miseruha 15-16 bizánci aranypénzt, ún. *solidust* ért, amelyet a kalandozó magyarok kaptak 937-ben Itáliában hadifoglyok kiváltásáért cserébe. Egy ilyen miseruha, melyet feltehetően az anyaga tett ilyen drágává, hasonló értéket képviselt, mint egy fiatal arab rabszolga Aleppóban vagy a birodalom keleti határain. Így joggal

Lábbeliveret a hátoldalán megfigyelhető selyemtöredékkel

Selyem kaftánleletek Moscseva Balka (RU) lelőhelyről (Állami Ermitázs Múzeum, Jeruszalimszkaja 2012 nyomán)

feltételezzük, hogy más selyemből készült ruházatok is igen magas értéket képviseltek a korban, amelyet a források is megerősítenek. (Egy 6–12 *solidus* értékű tunikáról is van forrásemlítésünk, amelyért akkoriban egy igen jó lovat lehetett venni.) Továbbá igen beszédes támpont a fentiek alapján az az adat is, hogy a bizánci császár testőrségében szolgáló katonák éves zsoldja mindössze 9 *solidus* volt.

Selyem csizmalelet Kínából (Kr. u. 8–12. század)

A derecskei sír textilleletei összefoglalóan tehát azt bizonyítják, hogy egy egészen kis méretű maradvány is számos jelentős történeti információt hordozhat őseink egykori életéről, hiszen a fenti példák is jól mutatják, hogy milyen komoly értékkel temették el eleink szeretteiket, még akkor is, ha ennek mára már csak a szakemberek gondos odafigyelésének köszönhetően őrződött meg az utókor számára a lenyomata.

A régészeti leletek több évezreden keresztül is megőrizhetik egyes textíliák szövött anyagát, különösen a hideg és száraz helyekről feltárt temetkezésekből. Az egyik legismertebb ilyen lelőhely az Altáj-hegységben Pazirik, ahol a szkíta királysírokban 2500 éves textíliákat tártak fel az orosz régészek.